

BIOLOGICKÁ OLYMPIÁDA – 53. ročník – školský rok 2018/2019

Okresné kolo – Kategória D

6. – 7. ročník základnej školy a 1. a 2. ročník gymnázia s osemročným štúdiom

Prakticko–teoretická časť

Úlohy

1. Vyhľadaj praktickú úlohu.

Cieľ: **Pozorovať stavbu koreňa.**

Pomôcky: mikroskop, podložka, podložné sklo, krycie sklíčko, lupa, pinzeta, kvapkadlo, kadička, skalpel alebo nožík.

Chemikálie: destilovaná voda.

Biologický materiál: Vzorka 1 - koreň mrkvy, Vzorka 2 - rastlina trávy s koreňmi

Úloha č. 1 – prvá časť:

- Prezri si pozorne korene oboch vzoriek a všimaj si ich časti.
- Pozoruj lupou jednotlivé časti koreňa Vzorky 1.
- Nakresli koreňovú sústavu oboch pozorovaných vzoriek (Nákres 1).

Nákres 1

Vzorka 1

Vzorka 2

Úloha č. 1 – druhá časť:

- Príprav mikroskopický preparát priečného rezu koreňa mrkvy.
- Urob priečny rez koreňom mrkvy, potom urob ďalší rez tak, aby bol preparát čo najtenší.
- Pozoruj lupou priečny rez, všimaj si vnútornú stavbu koreňa.
- Zhotov nákres priečného rezu (Nákres 2) koreňa mrkvy.
- Kvapni kvapkadlom na podložné sklo z kadičky destilovanú vodu a prenes do nej zhotovený priečny rez koreňa.

f) Pozoruj mikroskopom zhotovený mikroskopický preparát najprv pri najmenšom zväčšení, potom pri väčšom zväčšení. Zameraj sa na **strednú časť** priečného rezu koreňa.

g) Zhotov nákres strednej časti priečného rezu (Nákres 3) a napíš názov pozorovaných častí.

Nákres 2

Nákres 3

Priečny rez koreňa mrkvy

Stredná časť priečného rezu koreňa mrkvy

Zväčšenie .....

Záver:

Zhodnoť svoje poznatky na základe praktickej úlohy a osvojených vedomostí.

1) **Podčiarkni typ koreňa**, ktorý si pozoroval/a na oboch vzorkách.

Vzorka 1:   *repovitý - niťovitý - zväzkovitý - kužeľovitý*

Vzorka 2:   *repovitý - niťovitý - zväzkovitý - kužeľovitý*

2) **Podčiarkni všetky časti koreňa**, ktoré si pozoroval/a na Vzorka 1:

vonkajšia stavba:

pokožka → koreňové vlásky → koreňové vlákna → koža → koreňový vrchol → koreňová

čiapka → koreňová čiapka

vnútorná stavba:

pokožka → koža → dužina → lykové zväzky → vnútro → jadro → cievne zväzky

3) Ktorá **časť koreňa** je najdôležitejšia **pri prijímaní** vody a živín z pôdy?

.....

4) **Podčiarkni** charakteristiku koreňa **Vzorky 2**.

hlavný koreň, ktorý neprerastajú bočné korene → zakrpatený hlavný koreň nahradený bočnými (vedľajšími) koreňmi → zásobný koreň s nahromadenými zásobnými látkami → pevný drevnatý koreň → krátke, početné vedľajšie korene vyrastajúce z podzemku

5) **Vysvetli** význam cievnych zväzkov v koreni.

.....

6) Vyber z ponuky správny názov pletiva. **Napíš** súčasťou akého pletiva sú:

a) cievne zväzky .....

b) povrch koreňa .....

vodivé → spojivé → delivé → zásobné → krycie → vodiace

Po skončení praktickej úlohy pokračuj v riešení teoretických úloh.

2. **Korene** ako vyživovacie orgány plnia niekoľko funkcií. **Podčiarkni význam** koreňa pre rastlinu.
priebeh fotosyntézy v jeho dužine – príjem vody s rozpustenými anorganickými látkami – vyparovanie nadbytočnej vody – upevňovanie rastliny v pôde – nepohlavné rozmnožovanie – tvorba cukru glukóza – ukladanie zásobných látok – príjem vody s organickými látkami

3. K orgánom rastliny patria aj **plod** a semeno. **Roztried'** rastliny podľa toho, či ich plod má suché alebo dužinaté **oplodie**. **Spoj čiarou** názov rastliny s názvom oplodia.

	mak	
	rajčiak	
dužinaté oplodie	uhorka	suché oplodie
	hrach	
	slečnica	

4. Najmenšou stavebnou časťou všetkých organizmov je **bunka**. **Prečítaj** si charakteristiky a funkcie **bunkových organel** pod tabuľkou. **Prirad'** ku každej organele v tabuľke písmeno s jej funkciou alebo charakteristikou.

Mitochondria	
Chloroplast	
Vakuola	

a) zabezpečuje energiu pre život bunky	e) vie prijať a spracovať slnečnú energiu
b) čím je bunka staršia, tým je väčšia	f) vytvára organické látky
c) obsahuje bunkovú šťavu	g) uskladňuje zásobné látky
d) zabezpečuje dýchanie	h) obsahuje zelené farbivo

5. **Les** je životným prostredím mnohých druhov húb, rastlín a živočíchov. Na obrázku je **dutohlávka sobia**.

a) **Urči**, do ktorej **skupiny** organizmov patrí.

- A) huby
- B) lišajníky
- C) machy
- D) paprade

b) Napíš **2** organizmy, ktoré tvoria jej **telo**.

.....

c) **Zakrúžkuj** správne tvrdenie. Výskyt dutohlávky v lese znamená, že:

- A) ovzdušie v lese je znečistené
- B) stromy v lese sú napadnuté nežiaducimi živočíchmi
- C) ovzdušie v lese je čisté a zdravé
- D) pôda v lese je znečistená

6. Niektoré **lesné byliny** sú jedovaté alebo majú liečivé účinky. **Urči** názov rastliny podľa opisu, pomôž si výberom z ponuky.

Som trvalka, kvitnem od februára do apríla. Som celá jedovatá. Z podzemnej cibule vyrastá stvol a dva čiarkovité listy. Biele kvety mám zložené zo 6 okvetných lupienkov. Som prvou kvitnúcou jarnou bylinou.

a) .....

Som trváca bylina s krátkym podzemkom, prízemnou ružicou listov a poplazmi. Som vysoká 5 - 20 cm, mám trojpočetné listy a biele kvety. Kvitnem od mája do júna. Môj plod je dužinatý, sladký, chutný a je červenej farby.

b) .....

Som trváca rastlina s podzemkom, z ktorého vyrastá ružica prízemných listov a asi 20 cm vysoký dutý stvol. Mám žlté, päťpočetné, rúrkovité kvety, ktoré príjemne voňajú a rastú v súkvetí. Som liečivá.

c) .....

Som trváca bylina, dosahujem výšku 10 až 20 cm. Mám malé, biele, zvončekovité, výrazne voňajúce kvety. Opeľuje ma hmyz. Moje listy sú kopijovité, v zemi mám podzemok. Som jedovatá.

d) .....

konvalinka → ľalia → prvosienka → jahoda → iskerník → snežienka → záružlie → nechtík

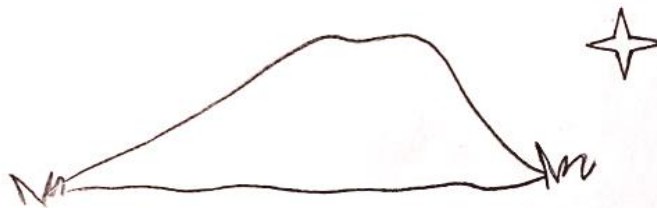
7. Neodmysliteľnou súčasťou lesného spoločenstva sú aj **mravce**.

a) **Prečítaj** si text o týchto organizmoch a **doplň** chýbajúce slová z ponuky pod textom.

Mravce žijú v spoločenstvách. Vyskytujú sa v nich okrídlené samčeky a samičky a bezkridle ..... Žijú v mraveniskách, ktoré sú zložené z mnohých komôrok. Tie slúžia na ..... Na vajíčka dohliadajú a o larvy sa starajú robotnice, tie sú však ..... Mravenisko je vybudované z lístia, konárikov, ihličia a trávy. Niektoré druhy mravcov žijú v symbióze s ..... Telo mravca je zložené z bruška, ..., počet nôh je ..... Živia sa malými ..... a rastlinami. Vývin mravcov je ....., s premenou ..... Mravce sú pre les .....

roje → robotnice → voškami → úplnou → mníškami → nežiaduce → nepriamy → roháčmi → stavovcami → 8 → kráľovné → uskladnenie potravy → škodlivé → bezstavovcami → kukly → kolónie → neplodné → neúplnou → svorky → hlavohrude → vývin potomstva → užitočné → hrude a hlavy → 6 → priamy

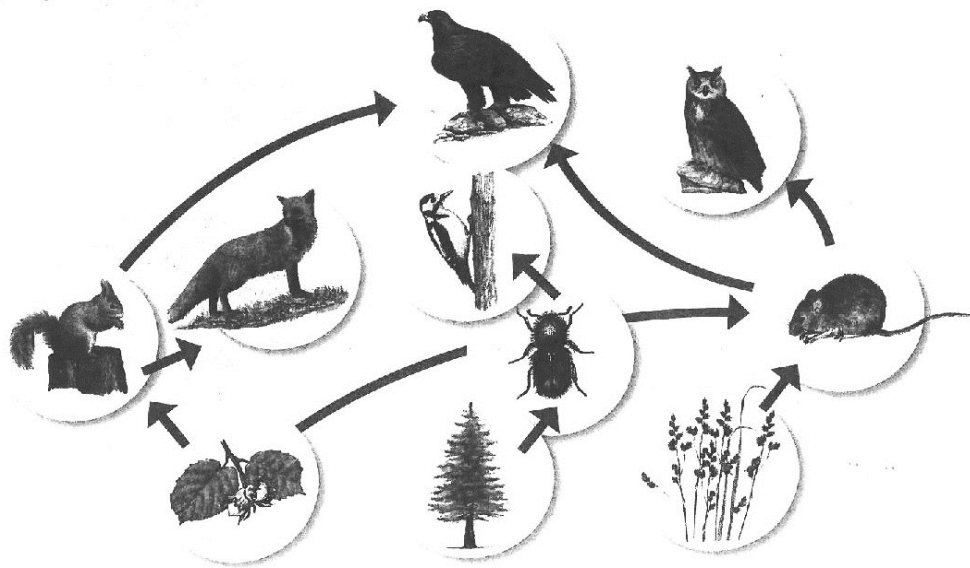
b) Mravce stavajú svoje mraveniská v rôznych tvaroch podľa orientácie na svetové strany. Plocha mraveniska je dlhšia na južnej strane, kde sa mravenisko lepšie vyhrieva. **Urči** podľa tvaru mraveniska svetovú stranu, **napiš S** - sever k hviezdičke (ružici).

8. V prírode organizmy vytvárajú potravné reťazce. **Prezri si pozorne** obrázok siete potravných vzťahov.

a) **Zostav a napíš** 3 potravné vzťahy. Uveď rodové názvy organizmov.

Napr.: *reznáčka → myš → výr*

..... → ..... → .....

..... → ..... → .....

..... → ..... → .....

b) Podčiarkni správne tvrdenie. Organizmy na obrázku sú:

reducenty a konzumenty → konzumenty a producenty → producenty a reducenty

c) Predstav si, že by v rámci tejto siete potravných vzťahov **vyhynul hlodavec**. Aká situácia by mohla nastať? **Zakrúžkuj písmeno** so správnym tvrdením.

- A) Následky budú minimálne, lebo oba dravé vtáky majú aj iný zdroj potravy.
- B) Následky budú výrazné, lebo je zdrojom potravy pre oba dravé vtáky.
- C) Zvýši sa populácia dravých vtákov.
- D) Zníži sa populácia d'atľa a líšky.

9. Traja kamaráti sa na jeseň prechádzali lesom. Kopali do napadaného **lístia** na zemi a uvažovali prečo listy **na zimu opadávajú** a ihlice nie. **Napiš**, ktorý z chlapcov mal pravdu.

Kamil: Stromy sa chystajú na zimu. Padajúci sneh by sa na listoch v zime zachytával a mohli by sa dolámať konáre. Ihličie toľko snehu nezachytí.

Marek: Stromy sa pripravujú na mráz. Listy obsahujú vodu, ktorá sa vyparuje, strom sa tak v zime chráni, aby neprichádzal o vodu. Z ihlíc sa vďaka hrubej pokožke odparuje menšie množstvo vody.

Boris: Listy stromov odfúkne vietor, lebo na jeseň fúka oveľa silnejší ako v lete. Ihlice sú tenké a vietor ich nedokáže zachytiť a odfúknuť.

Pravdu mal .....

10. Spoznáš živočícha podľa jeho stručnej charakteristiky? **Vyber** z ponuky **a napíš** jeho **názov** do rámečka.

a) Pokožka spevnená chitínom tvorí vonkajšiu kostru.

b) Srdce zložené z jednej predsieni a jednej komory.

c) Spoločný vývod tráviacej, vylučovacej a rozmnožovacej sústavy – kloaka.

d) Kostný výbežok prsnej kosti - hrebeň, na ktorý sú upnuté silné svaly.

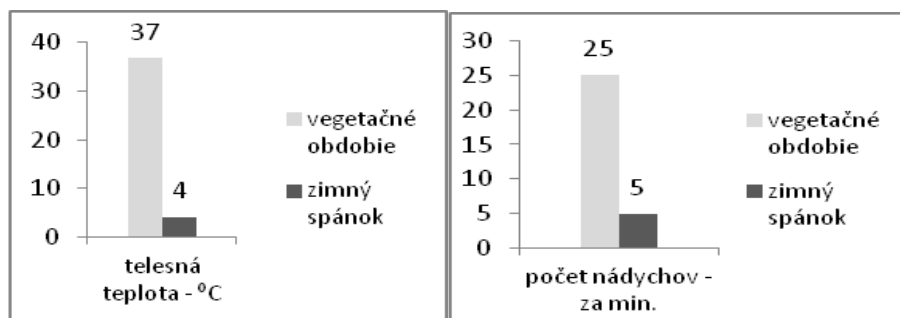
e) Vzdušnice, ktorými prúdia dýchacie plyny do tkanív a vyúsťujú po bokoch tela.

koník → holub → pes → kapor → pijavica → nezmar

11. Vo vyšších nadmorských výškach v pásme kosodreviny žije **svišť vrchovský**. **Prečítaj si** text o tomto hlodavcovi. **Napíš odpovede na otázky** súvisiace s textom.

Svišť vrchovský je chránený od polovice 19. storočia. Ľudia ich dovtedy lovili pre sadlo, ktorému pripisovali liečivé účinky, čím sa znížili ich počty. Spolu s kamzíkmi patria k ohrozeným druhom. Na Slovensku žije svišť vo Vysokých Tatrách, kde sa vyskytuje pôvodne, a v Nízkych Tatrách kam sa svište dostali umelým vysadením. V súčasnosti je počet jedincov 800 - 1000.

Svišť žije nad hornou hranicou lesa. Je to denné zviera, žijúce v kolóniách. Vyhrabáva si brlohy, ktorých chodby sú až vyše 40 m dlhé. Staré samce signalizujú nebezpečenstvo ostrým hvizdom, preto volajú svišťa hvizdákom. Svište sa živia vysokohorskými bylinami a trávami rastúcimi v okolí svojich brlohov. V období pravého zimného spánku trávia tukové rezervy nahromadené cez vegetačné obdobie. Hmotnosť po prebudení zo zimného spánku klesá až na 2/3 pôvodnej váhy. Spánok trvá od začiatku októbra do druhej polovice apríla. Počas neho sa menia fyziologické pochody v organizme, ktoré sú znázornené v grafoch:

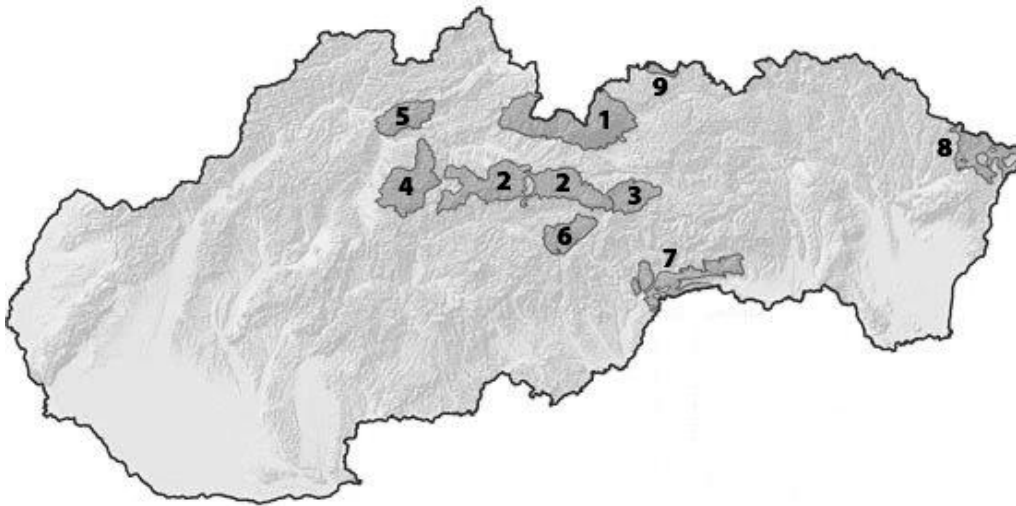

- a) Prečo sú svište ohrozený druh? .....
- b) O koľko klesne počet nádychov za minútu počas zimného spánku? .....
- c) Koľko schudne svišť počas zimného spánku? .....
- d) Od čoho je odvodený jeho názov hvizdák? .....
- e) Koľko mesiacov trvá zimný spánok? .....
- f) Prečo sa tak výrazne zmení telesná teplota počas zimného spánku? Vyber z možností.

počas zimy sú v horách mrazy a tak aj svišť ochladne → zníži výdaj tepla, aby šetril energiu

12. Svišť žije na Slovensku v oblasti dvoch národných parkov. Na mape Slovenska sú znázornené všetky naše národné parky. **Zakrúžkuj** číslicu na mape znázorňujúcu oblasť národného parku, v ktorom žije svišť. **Doplň** do rámečkov číslicu a názvy oboch národných parkov, pomôž si názvami z ponuky.

Národný park Nízke Tatry – NAPANT → Národný park Slovenský raj → Národný park Veľká Fatra → Národný park Veľká Fatra → Národný park Muránska planina → Národný park Malá Fatra → Národný park Slovenský kras → Národný park Poloniny, Pieninský národný park – PIENAP, Tatranský národný park - TANAP

Použitá literatúra

1. Uhereková, M. a kolektív, 2014. *Biológia pre 5. ročník základnej školy*. Bratislava : EXPOL PEDAGOGIKA , s.r.o., 2014. Tretie vydanie. ISBN 978-80-8091-356-4
2. Uhereková, M. a kolektív, 2012. *Biológia pre 6. ročník základnej školy a 1. ročník gymnázia s osemročným štúdiom*. Bratislava : EXPOL PEDAGOGIKA s.r.o., 2012. Druhé vydanie. ISBN 978-80-8091-264-2
3. Uhereková, M. a kolektív, 2013. *Biológia pre 7. ročník základnej školy a 2. ročník gymnázia s osemročným štúdiom*. Bratislava: EXPOL PEDAGOGIKA , s.r.o. Druhé vydanie. ISBN 978-80-8091-312-0
4. Uhereková, M. a kolektív, 2012. *Biológia pre 9. ročník základnej školy a 4. ročník gymnázia s osemročným štúdiom*. Bratislava : Združenie EDUCO, 2014. Prvé vydanie. ISBN 978-80-89431-2
5. Hantabálová, I. a kolektív, 2004. *Prírodopis pre 5. ročník základných škôl*. Bratislava: SPN. Tretie vydanie. ISBN 80-89003-67-2.
6. Hantabálová, I. a kolektív, 2000. *Prírodopis pre 6. ročník základných škôl*. Bratislava: SPN. Prvé vydanie. ISBN 80-08-02683-9.
6. <http://www.jaraba.sk/svist.php>
7. <https://sites.google.com/site/parkysr/narodne-parky-v-sr> (obrázok NP Slovensko)
8. https://www.nahuby.sk/obrazok_detail.php?obrazok_id=657374
9. <http://www.soprsr.sk/cinnost/programy/PZ%20Marmota%20marmota.pdf>

Autor: Ing. Tatiana Valovičová

Recenzent: PaedDr. Mária Uhereková, PhD.

Redakčná úprava: PaedDr. Mária Uhereková, PhD., Ing. Iveta Trévaiová

Vydal: IUVENTA – Slovenský inštitút mládeže, Bratislava 2019.